

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 26.05.2024
Kabul Tarihi: 29.06.2024

Article Type: Research article
Submitted: 26.05.2024
Accepted: 29.06.2024

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kartal, M. N., & Kartal, F. (2024). İlkokul 3. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Eğitimine İlişkin Algılarının Metafor Yoluyla Araştırılması. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 112-122. DOI: 10.20493/birtop.1490246

İLKOKUL 3. VE 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE EĞİTİMİNE İLİŞKİN ALGILARININ METAFOR YOLUYLA ARAŞTIRILMASI

AN INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL 3RD AND 4TH GRADE STUDENTS' PERCEPTIONS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION THROUGH METAPHOR

Meryem Nezihe KARTAL

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye
Teacher, Ministry of National Education, Türkiye
meryembaskal0@gmail.com
ORCID: 0009-0003-7634-7158

Fatih KARTAL

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Türkiye
fatihkartal.58@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9266-5007

Öz

Çalışma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Hakkâri İlinin Şemdinli ilçesine bağlı bir ilkokulda öğrenim gören ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “Çevre” kavramına ilişkin algılarını metafor yoluyla incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla öğrencilerin çevreye yönelik algılarını ve duyarlılıklarını anlamak çalışma açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın örneklemini 21 üçüncü sınıf öğrencisi ve 25 dördüncü sınıf öğrencisi olmak üzere toplamda 46 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmış olup çevre metaforu ile ilgili toplanan verilerin analiz edilmesinde betimsel analizden faydalanılmıştır. Metaforla ilgili bilgilerin yorumlanması için ilkokul öğrencileri “Çevre ..... gibidir; çünkü.....” yönergesinin bulunduğu yarı yapılandırılmış formları doldurmuşlardır. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda öğrenciler “Çevre” kavramıyla ilgili toplamda 46 metafor oluşturmuşlardır. Araştırmada öğrencilerin oluşturduğu bu metaforlar 6 grup halinde kategorileştirilmiştir. Çevre algılarına göre en fazla benzetme objeleri “hayat kaynağı” ve “eşya ve araç-gereç” başlığı altında toplanmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin genelde doğal çevreyle ilgili olumsuz bir benzetim yapmamaları çevre algılarının olumlu yönde olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, ilkokul, metafor, Hakkâri ili, Şemdinli ilçesi

Abstract

The study was conducted to examine the perceptions of 3rd and 4th grade primary school students studying in a primary school in Şemdinli district of Hakkâri province in the 2022-2023 academic year on the concept of "Environment" through metaphors. For this purpose, understanding students' perceptions and sensitivities towards the environment is of great importance for the study. The sample of the study consisted of a total of 46 students, 21 third grade students and 25 fourth grade students. In the study, the phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used as the method and descriptive analysis was used to analyze the data collected about the environmental metaphor. In order to interpret the information about the metaphor, primary school students filled out semi-structured forms with the instruction "The environment is like .....; because.....". In line with the findings obtained in the study, students created a total of 46 metaphors about the concept of "Environment". In the study, these metaphors created by the students were categorized into 6 groups. According to their perceptions of the environment, the most common similes were collected under the titles of "source of life" and "objects and tools". However, the fact that students generally did not make a negative analogy about the natural environment reveals that their environmental perceptions are positive.

Keywords: Environment, primary school, metaphor, Hakkâri province, Şemdinli district

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar öğretmenlerin her türlü davranışları ve fiziksel aktiviteleri öğrencilere yol gösterici ve örnek teşkil edici rol oynamıştır (Peker ve Mirasyedioğlu, 2003, s.158; Kartal ve Ergün, 2022, s. 393). Öğretmenler vermiş oldukları derslerin yanı sıra özellikle öğrencilerin çevreye karşı olan birçok tutum ve yargıların oluşmasında örnek modeller geliştirmişlerdir (Sağar ve Özçelik, 2022, s. 130). Dolayısıyla küçük yaşlardan itibaren çevre bilinci oluşmasına yönelik öğrencilere çevre eğitimi ya da çevre bilimi adı altında verilen derslerde öğretmenlerin öğrenciler üzerinde etkisi büyüktür. Çünkü birey çevrede doğup büyümekte ve yaşamı çevrede son bulmaktadır. Gelecekteki nesillerin daha sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamalarını sağlamak için çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek günümüzde hem devlet politikası hem de eğitim politikası gereği olarak önemli bir öncelik haline gelmiştir (Şahin vd., 2004, s. 115; Kalaycı, 2018, s.3). Etkin ve sürdürülebilir bir çevre eğitimi planlaması ise aile, okul ve öğretmen iş birliği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yaşanılan yer veya ortam olarak bilinen çevre canlı ve cansız varlıkların tamamını kapsayan yer anlamına gelmektedir. Yaşanılan çevreye olan bakış açısına yön verebilmek için bireylere çevre bilinci kazandırmak gerekmektedir. Bu nedenle çevre eğitimi önemli bir faaliyettir. Çevre eğitimi ise çevrenin yaratıcı ögesi ve kullanıcısı olan insanın çevre açısından ve çevre bağlamında eğitilmesi sürecidir. İnsanın ve tüm canlıların içinde yaşadıkları çevreyi daha iyi tanımaları, korumaları ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri için gösterdiği gayret ve etkinliklerin tümüne "Çevre Eğitimi ya da Çevre İçin Eğitim" adı verilmektedir. Bu tasvir bağlamında çevre biliminin temel taşını insan oluşturmakta olup, insanın var olduğu tüm çevresel ortamda çevre eğitimi de hayat boyunca devam etmektedir (Özey, 2010, s. 1-9; Şekerci ve Doğan, 2020, s. 1359).

Çevre eğitimi ilk aşamada aile ile başlamaktadır (Gandy, 2007, s. 30-32). Çünkü çevre eğitimi özellikle bu yaşlardan itibaren kalıcı olmaktadır (Brillante ve Mankiw, 2015, s. 7). Bu süreç yaygın ve örgün eğitim kapsamında yaşamın her evresinde geliştirilerek ve etkileşimde bulunarak devam eder. Her yaş kademesinde çevre eğitiminin amacı ve kapsamı çevreyi ve tüm kaynakları koruma bilincine dayalıdır. Özellikle hava, su, toprak ve bitki gibi doğal unsurlarla biyosfer, habitat, biyomlar ve ekosistemleri oluşturan bu çevreyi korumak bireyde istenilen en

büyük davranıştır. Bu amaç doğrultusunda 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı ile çevre eğitimi konusu küresel bir boyut kazanmış olup en önemli mesajının “İnsanlık, şimdiki ve gelecek kuşaklar için çevreyi korumak ve iyileştirmek zorundadır” ifadesidir (İlgar, 2018; Hamalosmanoğlu, 2019). Bu bilinci aşılama amacıyla eğitim ve öğretimin ilk kademesinde öğrencilere çevre ile ilgili derslerde farklı çevresel unsurlar ve kavramsal algılar verilmektedir. Bu algılar bireylere farklı yollarla öğretim hayatında farklı şekillerde aktarılmaktadır. Bu yollardan biri de öğrencilerin çevreye dair anlamakta zorlandıkları soyut kavramları görüp benzetmeler yoluyla somut kavramlara dönüştürmede etkili olan metaforlardır. Özellikle küçük yaşlardan itibaren bireylerin anlaşılması zor tutum, davranış, inanç ve değer yargıları gibi kavramları okul içi ya da okul dışı öğrenme yoluyla basite indirgemek açısından metaforlar önemlidir.

Benzetmelerin doğasını oluşturan metafor kelimesi dilimize Yunancadan kazandırılmış olup “meta” ve “pherein” kelimesinin birleşiminden oluşmaktadır (Levinie, 2005, s. 173). Alanyazın taramaları yapıldığında metaforun temelinde herhangi bir şeyi başka unsurlarla tarif etme ya da benzetebilme özelliği yatmaktadır (Lakoff ve Johnson, 2005). Metaforlar bireylerin tutum ve davranışlarının kolayca ortaya çıkarılmasında etkili bir yöntemdir (Aydın ve Yazıcı, 2014, s. 5). Bu nedenle bireylerin zihinsel imgelerini somut yollarla ortaya çıkarabilmek ve algılarını ölçebilmek için metafor analizleri yapabilmek büyük önem taşımaktadır (Gürkan vd., 2017, s. 4). Bu açıdan metaforlar;

- Bireylerde çevre bilincine yönelik tüm zihinsel imgeleri benzetme yetisi sağlar.
- Bireylerde yakın ve uzak tüm çevreyi algılama kolaylığı sağlar.
- Bireylerde çevreye dair anlamsal kargaşalıktan uzaklaştırarak algısal olarak benzerlik ve farklılıkları kavrayabilme özelliği oluşturur.
- Bireyde zihinsel kodlama yaparak geri çağırışım kolaylığı sağlar.
- Bireylerin doğal ortam içerisinde daha kolay yaşamasını ve aktif öğrenmeyi sağlar.

Bu sebeple farklı eğitim kademelerine ait öğrencilerin metafor algılarını tespit etmek amacıyla çok fazla bilim insanı benzer çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan bazıları; Şahin vd., (2004); Aydın, (2011). Yazıcı, (2013); Güven, (2014); Kaya, (2014); Meral vd., (2016); Demir, (2017); Doğan (2017); Çakmak, (2018); Cabbar, (2019); Özcan, (2019). Şekerci ve Doğan, (2020); Yanarateş, ve Yılmaz, (2020) şeklindedir. Çevre konusu ile ilgili yapılan metafor çalışmalarında sonuç olarak benzerlik gösteren bazı çalışmalar incelendiğinde; Aydın (2011) çevre metaforlarını; yaşamın ifadesi, önemin ifadesi, yansıtıcılığın ifadesi, mekânın ifadesi, korunmanın ifadesi, mutluluğun ifadesi, sevginin ifadesi, güzelliğin ifadesi, kirliliğin ifadesi ve çeşitliliğin ifadesi olarak boyutlandırmıştır. Yine benzer şekilde Demir (2017) çevre metaforlarını; iman, eğitim, ibadet, metafizik, bilim ve teknoloji, tarih ve zaman, mutluluk huzur ruh ve beden sağlığı, ahlâk, felsefe, sanat ve estetik, zıtlık, yer ve mekân, evrenin işleyişi ve olumsuzluk olarak temalaştırmıştır. Özcan (2019) ve Yanarateş ve Yılmaz (2020) çevre metaforlarını; yaşamın kaynağı, yaşam alanı, soyut kavram, değer ve somut kavram olarak gruplandırmıştır.

AMAÇ

Bireylerin doğal çevreyi iyi algılayıp gelecekte nesilden nesile sürdürülebilir bir çevre oluşturması ve bireylerin çevreye karşı daha bilinçli olmaları eğitim açısından istendik davranışlardır (MEB, 2018). Bu doğrultuda çalışma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Hakkâri İlinin Şemdinli ilçesine bağlı bir ilkokulda öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “Çevre” kavramına ilişkin algılarını metafor yoluyla incelemek amacıyla yapılmıştır. Alan yazın taraması yapıldığında, çevre ve doğaya yönelik ulusal ve uluslararası birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan araştırma ilkokul düzeyinde çevre eğitimine yönelik yapılması düşünülen diğer çalışmalara veri kaynağı oluşturması yönüyle önem taşımaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Öğrencilerin “Çevre” algılarına yönelik oluşturdukları metaforlar nelerdir?
2. Öğrencilerin “Çevre” algılarına yönelik oluşturdukları metaforlar, özelliklerine göre hangi kategorilere ayrılmışlardır?

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “Olgubilim” (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim, olay, olgu ve deneyim gibi soyut ve somut konuların açıklanmasında ve kavranmasında kolaylık sağlayan bir nitel araştırma desenidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu açıdan olgubilim deseni bireyin yaşantılarını kavramsallaştırma, algılama ve farklı perspektiflerden bakmayı sağlamaktadır (Bogdan ve Biklen, 1992; Creswell, 2013). Fenomenoloji, farkında olduğumuz bu olguların derinlemesine incelenmesi ve anlamının derinlemesine sorgulanması amacıyla kullanıldığı için “Çevre” kavramına da bu şekilde bakılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın kolay ulaşılabilir örneklemini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Hakkâri İlinin Şemdinli ilçesine bağlı bir ilkokulda öğrenim gören 10’u kız 11’i erkek olmak üzere toplam 21 olan 3. sınıf öğrencisi ile 14’ü erkek 11’i kız toplamı 25 olan 4. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma bu anlamda toplam da 46 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak birçok bilim insanının da (Ablak ve Aksoy, 2017; Ablak ve Aksoy 2018; Ablak ve Aksoy, 2021) çalışmalarında yararlandığı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “Çevre” algılarını metafor yaparak öğrenmek maksadıyla “Çevre ..... gibidir, çünkü .....” açıklaması üzere doldurulması için boş formlar verilmiştir. Öğrencilerin metaforlar vasıtasıyla oluşturdukları bu veriler çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Çalışmanın uygulama sürecinde ilkokul 3. ve 4.sınıf öğrencilerine çevre ile ilgili bilgiler verildikten sonra hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış metafor formu dağıtılmıştır. Form dağıtıldıktan sonra araştırmaya katılan öğrencilerden, çevre kavramına ilişkin olarak akıllarına ilk gelen kelimeyi cümlenin ilk tarafına, bunun açıklamasını ise cümlenin ikinci tarafına

yazarak tamamlamaları istenmiştir. Öğrencilere kendi metaforlarını ve gerekçelerini yazmaları için yaklaşık on beş dakikalık bir süre verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler “betimsel analiz” yoluyla kavramlaştırılmış ve kategorileştirilmiştir. Betimsel analiz sayesinde veriler betimsel olarak detaylı bir şekilde ele alınmış olup birbirine benzeyen sonuçlar gruplandırılarak anlamlı bütünler haline dönüştürülmektedir. Bu yönüyle temalar bütününe dönüştürülen kavramlar okuyucunun anlayabilmesi ve bilgilerin organize edilmesi açısından yorumlanabilme kolaylığı oluşturacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Genel olarak metaforların değerlendirilmesi ve kategorilere dönüştürülmesi belli adımlar halinde oluşmaktadır.

1. Adım: İsimlendirme Adımı: İlk adım olarak bu kısımda öğrenciler tarafından geçici bir liste yapılarak her öğrencinin sunduğu kâğıtta dile getirilen metaforlar kodlanıp işaretlenmiştir.

2. Adım: Tasnif Etme (Eleme ve Arıtma) Adımı: Bu aşamada öğrencilerin yazdıkları metaforlar tekrar okunup gözden geçirilerek, her metaforun konusu, metaforun kaynağı ve metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımından analiz edilmiştir.

3. Adım: Kategori Geliştirme Aşaması: Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar “Çevre” kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından irdelenmiştir. Bu işlem esnasında 46 metafor hakkında oluşturulan “metafor listesi” dikkate alınarak kavramsal kategori oluşturulmuştur.

4. Adım: Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan kavramsal kategori altında verilen metaforların, söz konusu araştırmada ulaşılan 6 kavramsal kategori altında toplanan metaforların, bahsedilen bir kavramsal kategoriye temsil edip etmediğini doğrulamak amacıyla uzman görüşüne (biri eğitim bilimleri diğeri coğrafya eğitimi alanında iki uzman) başvurulmuştur. Uzman kişilere yapılandırılmış grid tekniği ile hazırlanmış olduğumuz formlar verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, formda; üst bölümümüzde 46 adet örnek metaforun sıralı olduğu bir tablo, alt bölümümüzde 6 farklı kavramsal kategorinin adlarını içeren sorular bulunmaktadır. Uzmandan soruları tabloyu kullanarak 6 kavramsal kategoriyle (hiçbir metaforu dışarıda bırakmayacak şekilde) eşleştirmesi istenmiştir. Daha sonra, uzmanların yapmış olduğu eşleştirmeler araştırmacının kendi kategorileriyle karşılaştırılmıştır. Çalışmanın güvenilirliği Miles ve Huberman, 1994’ün formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılarak uzmanlar tarafından karşılaştırmalı olarak hesaplanmıştır. Bu haliyle araştırmacı ve uzmanların analizleri %90 ve üzeri uyuma sahip olduğunda verilerin güvenilirlik düzeyleri sağlanmış olmaktadır (Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Saban, 2009). Dolayısıyla bu çalışmada uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri sonrasında % .91 güvenilirlik oranıyla uyumlu bir sonuç elde edilmiştir. Güvenirlik çalışması araştırmacının yaptığından farklı bir kategoriye yerleştirerek ilişkilendirilmiştir. Bu durumda Güvenirlik= $92/(92+9)=0.91$ olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “çevre” kavramına yönelik algılarını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada öğrencilerin belirlediği metaforlar kategorize edilmiştir. Bu gruplandırmalar yapılırken verilmiş olan cevapların benzer konu ve alt konuları kapsayan metaforlardan oluşmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında ilkökul öğrencilerinin çevreyle ilgili oluşturdukları metaforlar kategoriler halinde tablolarla ifade edilerek her kategoriye ait öğrenci metaforlarına kısım kısım örnekler verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcıların “Çevre” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Oksijen	3	6,5	16	Arkadaş	1	2,2
2	Aile	3	6,5	17	Baba	1	2,2
3	İnsan	3	6,5	18	Ayakkabı	1	2,2
4	Su	2	4,3	19	Abaküs	1	2,2
5	Yaşam	2	4,3	20	Yılan	1	2,2
6	Nefes	2	4,3	21	Ağaç	1	2,2
7	Anne	2	4,3	22	Çiftçi	1	2,2
8	Tüp	2	4,3	23	Tatlı	1	2,2
9	Buzdolabı	2	4,3	24	Elma	1	2,2
10	Tahta	2	4,3	25	Bal	1	2,2
11	Kalem	2	4,3	26	Ceviz	1	2,2
12	Deve	2	4,3	27	Hayvanat Bahçesi	1	2,2
13	Hayvan	1	2,2	28	Köy	1	2,2
14	İstanbul	1	2,2	29	Mutfak	1	2,2
15	Hava	1	2,2	30			
Toplam						46	100

Tablo 1’ e bakıldığında öğrencilerin “Çevre” kavramıyla ilgili 46 metafor oluşturduğu görülmektedir. Öğrencilerin en fazla oluşturduğu ilk üç metafor % 6,5 oran ile (3 kişi) oksijen, aile ve insan metaforudur. Bu metaforları su, yaşam, nefes, anne, tüp, buzdolabı, tahta, kalem, deve metaforları takip etmekte olup oranı % 4,3 (2 kişi)tür. Geliştirilen diğer metaforlar ise % 2,2 oranla birer kişi tarafından temsil edilmektedir.

Tablo 2. Katılımcılar Tarafından “Çevre” Kavramına Yönelik Üretilen Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori Adı	Metaforlar (f)	Metafor çeşidi		Metafor Sayısı	
		(f)	(%)	(f)	(%)
Hayat Kaynağı	Oksijen (3) Su (2), yaşam (2), nefes (2), hava (1)	5	16,6	10	21,7
Manevi Duygu	Aile (3), Anne (2), Arkadaş (1), Baba (1),	4	13,3	7	15,2
Eşya ve Araç-gereç	Tüp (2), Buzdolabı (2), Tahta (2), Kalem (2), Ayakkabı (1), Abaküs (1)	6	20	10	21,7
Canlı Varlıklar	İnsan (3), Deve (2), Hayvan (1), Yılan (1), Ağaç (1) Çiftçi (1)	6	20	9	19,5
Besin Maddesi	İçecek su (2), Tatlı (1), Elma (1), Bal (1), Ceviz (1)	5	16,6	6	13,1
Mekân ve Yer	İstanbul (1), Hayvanat Bahçesi (1), Köy (1), Mutfak (1)	4	13,3	4	8,7
Toplam		30		46	100

İlkokul 3. ve 4.sınıf öğrencileri tarafından geliştirilen 46 metafor hayat kaynağı, manevi duygu, eşya ve araç-gereç, canlı varlıklar, besin maddesi, mekân ve yer olarak 6 kategoriye

ayrılmıştır. Bu kategoriler içerisinde öğrencilerin oluşturduğu en fazla metafor 6 (% 20) metafor ile “Eşya ve araç-gereç” ve “Canlı varlıklar” kategorileri içerisinde. Metafora vurgu yapan katılımcı sayısına göre ise 10 (% 21,7) öğrencinin yer aldığı “Hayat kaynağı” ve “Eşya ve araç-gereç” kategorisi en fazla metafor sayısının bulunduğu kategorilerdir (Tablo 2).

Başlıca kategorilerin dağılımı şu şekildedir:

Kategori 1: Hayat kaynağı

“Hayat kaynağı” kategorisinde 5 farklı metafor (% 16,6) ve 10 katılımcı (% 21,7) bulunmaktadır. En fazla katılımcıların yer aldığı bu kategoride en çok tekrar edilen metaforlar sırasıyla oksijen (3), yaşam (2), nefes (2) ve hava (1) şeklindedir (Tablo 2).

Katılımcıların “Hayat kaynağı” kategorisinde yer alan bazı metaforları geliştirme gerekçelerinden bazıları şunlardır:

“Çevre oksijen gibidir. Çünkü oksijen olmazsa hiçbir canlı yaşayamaz.”

“Çevre yaşam gibidir. Çünkü köyümüzde yaşadığımız her şey çevredir.”

“Çevre hava gibidir. Çünkü hava olmadan asla yaşayamayız.”

Kategori 2: Manevi Duygu

Tablo 2’ye bakıldığında “Manevi duygu” kategorisinde 7 katılımcının oluşturduğu 4 metafor (% 13,3) yer almaktadır. Bu kategoride bulunan metaforlar ise sırasıyla aile (3), anne (2), arkadaş (1), baba (1) şeklindedir.

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bu metafora yönelik vermiş oldukları örneklerden bazıları şunlardır:

“Çevre aile gibidir. Biz ailemizde doğup büyüyüyoruz çevremizde de canlılar yaşadıkları çevrede doğup büyüyorlar. Onların ailesi de çevredir.”

“Çevre anne gibidir. Çünkü annemiz bize yemek yapar ve annemiz aç bırakmıyor. Çevremizde öyle bir sürü yiyecek var aç kalmıyoruz.”

“Çevre arkadaş gibidir. Çünkü zaman zaman dertleşiriz.”

Kategori 3: Eşya ve Araç-gereç

Tablo 2’ye bakıldığında “Eşya ve Araç-gereç” kategorisinde 10 katılımcının oluşturduğu 6 metafor (% 20) yer almaktadır. Bu kategoride bulunan metaforlar tüp (2), buzdolabı (2), tahta (2), kalem (2), ayakkabı (1), abaküs (1) şeklindedir.

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bu metafora yönelik vermiş oldukları örneklerden bazıları şunlardır:

“Çevre tüp gibidir. Çünkü tüpün içinde de çevremizde de hava var. Tüpü kullanırsak gazı biter ağaçlarımızı kesersek bizimde havamız biter.”

“Çevre buzdolabı gibidir. Çünkü bizim yaşadığımız yerde kışın havalar buzdolabının içi gibi soğuk olur.”

“Çevre kalem gibidir. Çünkü çevremizde dallar ve çiçekler kalem gibi geliyor bana. Hatta çiçekler süslü kalemler gibidir.”

Kategori 4: Canlı Varlıklar

Tablo 2'ye bakıldığında "Canlı Varlıklar" kategorisinde 9 katılımcının oluşturduğu 6 metafor (% 20) yer almaktadır. Bu kategoride bulunan metaforlar insan (3), deve (2), hayvan (1), yılan (1), ağaç (1) çiftçi (1) şeklindedir.

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bu metafora yönelik vermiş oldukları örneklerden bazıları şunlardır:

"Çevre develer gibidir. Çünkü develerin sırtında hörgüçler var benim çevremde de o hörgüç gibi dağlar var."

"Çevre hayvan gibidir. Çünkü hayvanlar bizlere sadıktır."

"Çevre yılan gibidir. Çünkü yılan uzun ve kıvrımlıdır. Bizim çevremizdeki yollarda öyle çok kıvrımlı ve uzundur."

Kategori 5: Besin Maddesi

Tablo 2'ye bakıldığında "Besin Maddesi" kategorisinde 6 katılımcının oluşturduğu 5 metafor (% 16,6) yer almaktadır. Bu kategoride bulunan metaforlar içecek su (2), tatlı (1), elma (1), bal (1), ceviz (1) şeklindedir.

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bu metafora yönelik vermiş oldukları örneklerden bazıları şunlardır:

"Çevre temiz su gibidir. Çünkü temiz suya nasıl ihtiyaç duyuyorsak temiz çevreye de yaşamamız için ihtiyaç duyarız."

"Çevre ceviz gibidir. Çünkü cevizin içinde hem yiyeceği hem de kurtçukları oluyor. Çevremizde de hem yiyecek hem hayvanlar oluyor. Bir de cevizin kabuğu bizim çevremizin de yer kabuğu var."

"Çevre bal gibidir. Balı kaşığa aldığımızda akıp gidiyor. Bizim köyümüzdeki derelerde de sular öyle gidiyor."

Kategori 6: Mekân ve Yer

Tablo 2'ye bakıldığında "Mekân ve Yer" kategorisinde 4 katılımcının oluşturduğu 4 metafor (% 13,3) yer almaktadır. Bu kategoride bulunan metaforlar İstanbul (1), hayvanat bahçesi (1), köy (1), mutfak (1) şeklindedir (Tablo 2).

İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bu metafora yönelik vermiş oldukları örneklerden bazıları şunlardır:

"Çevre İstanbul gibidir. Çünkü çevremizdeki her şey İstanbul gibi kalabalıktır. Bizim ailemiz ve hayvanlarımız da çok kalabalıktır."

"Çevre hayvanat bahçesi gibidir. Çünkü hayvanat bahçesindeki hayvanlar gibi benim çevremde de hayvanlar var. Onlara bakıcısı bakıyor benim çevredeki hayvanlara da çobanlarımız bakıyor."

"Çevre mutfak gibidir. Çünkü evimizin mutfağında yemek pişer ve karnımız doyar. Çevremizde bize yemek verir çevremizden topladığımız yiyeceklerle karnımızı doyururuz."

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukluk çağından itibaren başlayan çevre eğitimi ileriki yaşlarda her eğitim kademesinde yer bulmaktadır. Bu eğitim ilkokuldan itibaren öğrencilerin çevre kavramına olan bakış açılarıyla birlikte çevreye karşı olan algı ve tutumlarını da etkilemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “Çevre” kavramına yönelik metafor algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer alan ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin “Çevre” algısıyla ilgili 46 metafor geliştirdiği görülmektedir. Bu öğrencilerin ürettiği metaforlar hayat kaynağı, manevi duygu, eşya ve araç-gereç, canlı varlıklar, besin maddesi, mekân ve yer olmak üzere toplam altı kategori altında toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılan ilkokul 3. ve 4. sınıf toplam 46 öğrencinin % 21,7’lik kısmı çevreyi “hayat kaynağı” olarak algıladıkları görülmektedir. “Hayat kaynağı” kategorisinde 5 farklı metafor (% 16,6) ve 10 katılımcı (% 21,7) bulunmaktadır. En fazla katılımcıya sahip olan bu kategoride tekrarlanan metaforun “oksijen” (f=3) metaforu olduğu görülmektedir. Bu sonuç doğrultusunda daha önce Şekerci ve Doğan (2020) tarafından yapılan çalışmada en çok kullanılan ikinci metafor olan “yaşamsal kaynak” cevabıyla da benzerlik göstermektedir. Çalışmanın ikinci metaforu olan “Manevi duygu” kategorisi toplam 4 metafor (% 13,3) ve 7 katılımcıdan (% 15,2) oluşmaktadır. Bu kategoride en fazla tekrara sahip metafor “aile” (f=3) metaforudur. Araştırmanın üçüncü metaforu olan “Eşya ve Araç-gereç” kategorisi, toplam 6 metafor (% 20) ve 10 katılımcıdan (% 21,7) meydana gelmektedir. En fazla katılımcıya sahip olan bu kategorideki tekrarlanan metafor “tüp” (f=2) metaforudur. Araştırmanın dördüncü metaforu olan “Canlı Varlıklar” kategorisinin toplam 6 metaforu (% 20) ve 9 katılımcısı (% 19,5) bulunmaktadır. Bu kategoride en fazla tekrarlanan metafor “İnsan” (f=3) metaforudur. Araştırmanın beşinci metaforu olan “Besin Maddesi” kategorisinde toplam 5 metafor (% 16,6) ve 6 katılımcı (% 13,1) yer almaktadır. En fazla katılımcıya sahip olan bu kategorideki tekrarlanan metafor “İçecek su” (f=2) metaforudur. Araştırmanın altıncı metaforu olan “Mekân ve Yer” kategorisinde 4 farklı metafor (% 13,3) ve 4 katılımcı (% 8,7) yer almaktadır. Bu kategoride bütün metaforlar birer kez tekrar etmiştir.

Herhangi bir nesne ya da olguları bireylerin kendi imgelerinde oluşturduğu sembollerle ifade edebilmesinde metaforlar önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada da ilkokul düzeyinde 3. ve 4. sınıf öğrencileri “Çevre” algısına yönelik metaforik kavramlar ortaya koydukları görülmüştür. Çeliker ve Akar (2015) ortaokul öğrencilerinin çevreyi en çok “yaşanan yer” ve “yaşamın kaynağı” kategorilerinde algıladığını tespit etmiştir. Köşker (2013) ile Kutru ve Soran (2012) da benzer şekilde araştırmasında üniversite öğrencilerinin büyük bir bölümünün çevreyi yaşam alanı olarak algıladığını saptamıştır.

Sonuç olarak bu çalışmanın sadece bahsi geçen konuda yapılması ve ilkokul 3. ve 4. sınıflarla gerçekleştirilmesi bir sınırlılık olarak görülmektedir. Bu bağlamda araştırma farklı okul düzeylerinde ve farklı illerde uygulanabilir. Yine hem ilköğretim hem de farklı okul düzeylerinde farklı olgu ve nesnelere yönelik metaforik çalışmaların alan yazın anlamında çeşitlilik oluşturması beklenmektedir. Bu sonuçların öğrencilerin “çevre” kavramına yönelik olumlu metafor algıları oluşturmalarına ve çevre ile ilgili kazanımlarının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca MEB’in okul öncesi dönemlerinden itibaren çevre konularına dair ister teorik isterse uygulamalı çok fazla eğitim senaryoları geliştirmesi

gerekmektedir. Böylece çevre bilinci küçük yaşlardan itibaren kazandırılmış olacaktır. Bununla birlikte araştırmacıların eğitimin her kademesinde çevre ile ilgili çalışmalarını geliştirmesi, bireylerde çevre duyarlılığı oluşturulması ve gelecek nesillere aktarılması noktasında ciddi kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda somut ve soyut öğrenme dönemlerinde çevre konusuna uygun öğrenme ve öğretme teknikleri kullanarak tüm öğretim araç-gereçleri bu uygulamaya uygun tasarlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. ve Aksoy, B. (2017). An Analysis Of Students' Perceptions Regarding Armenian Deportation. *IJOESS*, 8(30), 1468-1490.
- Ablak, S. ve Aksoy, B. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi. *Turkish Studies*, 13 (11), DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13234>. 1-32.
- Ablak, S. ve Aksoy, B. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11 (1), 41-73.
- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim Öğrencilerinin Coğrafya Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10(3), 1293-1322.
- Aydın, F. (2011). Üniversite Öğrencilerinin “Çevre” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Doğu coğrafya dergisi*, 16 (26), 25-44. Retrieved from
- Aydın, D. ve Yazıcı, Ö. (2004). Geography Teachers' Metaphors Concerning The Concept Of “Map. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 1-15.
- Brillante, P. ve Mankiw, S. (2015). A Sense Of Place: Human Geography In the Early Childhood Classroom. *Young Children*, 2-9.
- Bogdan RC, Biklen SK (1992). *Eğitim İçin Nitel Araştırma: Teori ve Yöntemlere Giriş*. Allyn
- Cabbar, B. G. (2019). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Ağaç Kavramına Karşı Metaforik Algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 189-208.
- Creswell, JW (2013). *Bilimsel Karma Yöntem Çalışmasının Yürütülmesindeki Adımlar*.
- Çakmak, M. (2018). Türkiye'de Çevre Kavramı Bağlamında Yapılan Metafor Çalışmalarının İçerik Analizleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*.
- Çeliker, H. D. ve Akar, A. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Doğaya İlişkin Metaforları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 101-119
- Doğan, Y. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Kavramına İlişkin Sezgisel Algıları: Bir Metafor Analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 721-740.
- Demir, Ö. (2017). İDKAB Öğretmen Adaylarının Metaforik Çevre Algıları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1700-1714.
- Gandy, K. S. (2007). Developmentally Appropriate Geography. *Social Studies and Young Lerner* 20 (2), 30-32.
- Gürkan, G, Özgün, B. B ve Kahraman, S. (2017). Öğretmen Adaylarının Bilgi Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4 (8), 1-18.
- Güven, E. (2014). Fen ve Teknoloji Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Çevre Eğitimine İlişkin Metaforik Algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 26-37.
- Hamalosmanoğlu, M. (Ed.). (2019). Farklı Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler Işığında Etkinliklerle Çevre Eğitimi. Eğiten Kitap Yayıncılık.
- İlgar, R. (2018). Ekoloji ve Çevre Araştırmaları. Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Kalaycı, S. (2018). İlkokul Öğrencilerinin “Bilim” ve “Fen Bilimleri Dersi” Kavramlarına Yönelik Algılarının Metafor Yoluyla Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 1-21.
- Kartal, F. ve Ergün, A. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Coğrafya Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Yoluyla

- İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(2), 392-401.
<https://doi.org/10.30703/cije.1022104>
- Kaya, M. F. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları: Metafor Analizi Örneği. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 917-931.
- Köşker, N. (2013). İlkokul Öğrencileri ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Doğaya İlişkin Algıları ve Sorumluluklarına Yönelik Düşünceleri, *Turkish Studies*, 8(3), 341-355.
- Kutru, Z. ve Soran, H. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Doğa Algıları. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Kongresi 27-30 Haziran 2012*, Niğde.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* (Çev: G. Yavuz Demir), Paradigma Yayıncılık.
- Levinie, M. (2005). Metaphors and Images of Classrooms. *Kappa Delta Pi Record*, 41 (4), 172-175, DOI: 10.1080/00228958.2005.10532066
- MEB 2018.
- Meral, E., Küçük, B. ve Gedik, F. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24 (1), 65-78.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Özcan, Ş. (2019). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Çevre” Kavramına Yönelik Metaforlarının Karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özey, R. (2010). *Coğrafya’da Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Öğretmen-Öğrenci İlişkisi*. Ramazan Özey ve Süleyman İncekara (Ed.), *Coğrafya Eğitiminde Kavram Ve Değişimler içinde* (s.1-8.) Pegem Akademi Yayıncılık.
- Peker, M. ve Mirasyedioğlu, Ş. (2003). Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutumları ve Başarıları Arasındaki İlişki. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (14), 157-166.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A., Koçbeker, B.N., ve Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory ve Practice)*, 6(2), 461-522.
- Sağar, ME. ve Özçelik, T. (2022). Ergenlerin internet kavramına ilişkin algılarının değerlendirilmesi: Bir metafor analizi çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 129-147.
<https://doi.org/10.53506/egitim.1145038>
- Şahin, N.F., Cerrah, L., Saka, A. ve Şahin, B. (2004). Yükseköğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 113-128.
- Şahin, Ş. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kavramına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 177 – 192.
- Şekerci, H. ve Doğan, M. C. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretimi Bağlamında İlkokul Öğrencilerinin Doğaya Yönelik Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 28(3), 1357-1365. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3960>
- Yanarates, E. ve Yılmaz, A. (2020). Öğretmen Adaylarının “Çevre Duyarlılığı” Kavramına Yönelik Metaforik Algıları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 1019-1050
- Yazıcı, Ö. (2013). Coğrafya Öğretmenlerinin “Çevre” Kavramına İlişkin Algıları: Bir Metafor Analizi Çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 811-828.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.